

mgr inż. KRZYSZTOF GRYZ
mgr inż. JOLANTA KARPOWICZ
Centralny Instytut Ochrony Pracy

Pole magnetostatyczne – źródła, pomiary, ocena

Pracownik może stykać się w środowisku pracy ze sztucznymi źródłami pola magnetostatycznego, którymi są magnesy stałe lub elektromagnesy oraz instalacje stałoprądowe. W środowisku pracy silne pola magnetostatyczne występują m.in. wokół tomografów oraz spektrometrów wykorzystujących zjawisko jądrowego rezonansu magnetycznego Nuclear Magnetic Resonance (NMR), przemysłowych urządzeń do elektrolizy oraz zespołów napędowych i zasilających elektrowozy i tramwaje, chwytaków i separatorów magnetycznych.

Natomiast w życiu codziennym stykamy się z polem magnetycznym stałym w czasie, które jest składnikiem naturalnego środowiska na Ziemi. Dotychczas niewyjaśnione jest pochodzenie naturalnego ziemskiego pola magnetostatycznego i jego wpływ na rozwój życia na Ziemi. Pole magnetyczne opisuje się m.in. podając wartości natężenia pola w amperach na metr (A/m) lub wartości indukcji magnetycznej w teslach (T). Wielkość naturalnego pola ziemskiego zmienia się wraz z szerokością geograficzną. Tak więc, na równiku indukcja magnetyczna wynosi ok. 40 μ T (40×10^{-6} T), a na biegunach magnetycznych 70 μ T.

Oddziaływanie pól magnetostatycznych na ludzi i elementy środowiska

Wszystkie źródła pól magnetycznych stałych oddziałują na namagnesowane

Tabela 1

METALE MAGNETYCZNE I NIEMAGNETYCZNE

Metale magnetyczne	Metale niemagnetyczne
Stopy kobaltu Żelazo Stopy niklu Stal (z wyjątkiem stali nierdzewnej)	aluminium mosiądz brąz miedź złoto stal nierdzewna srebro czyste tytan

obiekty i przyciągają materiały ferromagnetyczne. Zestawienie wybranych materiałów magnetycznych i niemagnetycznych podano w tab. 1. Należy podkreślić, że różne rodzaje stali mogą być zarówno magnetyczne jak i niemagnetyczne. Przewidując wprowadzenie obiektu stalowego do silnego pola magnetostatycznego należy dokładnie sprawdzić z jakim rodzajem stali mamy do czynienia. Pola magnetostatyczne o indukcji przekraczającej 3 mT mogą powodować poruszanie się obiektów metalowych wykonanych z ferromagnetyków [4]. W silniejszych polach obiekty z metali magnetycznych mogą zachowywać się jak lecące w stronę magnesu pociski i z tego powodu stwarzają realne, poważne zagrożenie dla infrastruktury technicznej i ludzi.

Pola magnetostatyczne o indukcji powyżej 1 mT mogą niekorzystnie oddziaływać na zegarki analogowe, magnetyczne karty kredytowe, magnetyczne nośniki informacji (m.in. taśmy magnetofonowe, dyskiety i dyski komputerowe), powodując ich uszkodzenie [4].

Pole magnetostatyczne może zakłócać pracę urządzeń technicznych, m.in. oscyloskopów. Może powodować występowanie zakłóceń w pracy elektrostymulatorów serca przy indukcjach większych od 0,5 mT [1,3,4,5]. Wartość ta jest również graniczną, poniżej której nie notuje się zwykle przypadków wpływu pola magnetostatycznego na różnorodną aparaturę elektroniczną. Silne pole może spowodować przemieszczenie wszczepów z materiałów magnetycznych, np. klipsów naczyniowych itp.

Pole magnetostatyczne może oddziaływać m.in. na układ nerwowy i krwionośny człowieka. Osoby ekspozycje na pola o indukcji 4 T odczuwały w czasie ekspozycji zawroty głowy, nudności, metaliczny smak w ustach oraz wrażenia wzrokowe przy ruchach gałkami ocznymi lub głową [4]. Objawy te zniknęły po ustaniu działania pola. W czasie krótkotrwałego oddziaływania na całe ciało człowieka pól o indukcjach do 2 T, a w przy-

Praca wykonana w ramach Programu Wieloletniego (b. SPR-1) pn. „Bezpieczeństwo i ochrona zdrowia człowieka w środowisku pracy” dofinansowanego przez Komitet Badań Naukowych

padku kończyn pola o indukcji 5 T nie obserwowano widocznych skutków ekspozycji [4, 5]. Ekspozycja całego ciała w polach magnetostatycznych powyżej 5 T, na skutek oddziaływania magnetoelektrodynamicznego i magnetohydrodynamicznego z przepływającą w organizmie człowieka krwią może powodować wzrost ciśnienia krwi.

Dotychczas brak jednoznacznych danych na temat skutków zdrowotnych powodowanych przez wieloletnią ekspozycję na silne pola magnetostatyczne.

Zasady pomiarów i oceny ekspozycji

Z powodu możliwości szkodliwego oddziaływania pola magnetostatycznego na organizm człowieka ustalono warunki dopuszczalnej ekspozycji i obowiązek jej okresowej kontroli.

Warunki dopuszczalnej ekspozycji

Krajowy system ochrony przed narażeniem na pola elektromagnetyczne (w tym pola magnetostatyczne) opiera się na ustanowionych odpowiednimi aktami prawnymi wartościach granicznych natężeń pól o działaniu ogólnym na całe ciało pracownika, które wyznaczają wokół źródeł pól obszary silnych pól. Są to tzw. strefy ochronne pola elektromagnetycznego (niebezpieczna, zagrożenia i pośrednia), w których obowiązują następujące zasady przebywania pracowników [13]:

- na obszarze stref ochronnych mogą przebywać wyłącznie pracownicy, u których w wyniku przeprowadzonych badań lekarskich stwierdzono brak przeciwi-

wskazań zdrowotnych do przebywania w zasięgu pól elektromagnetycznych,

- w strefie pośredniej mogą przebywać pracownicy w czasie jednej zmiany roboczej,

- w strefie zagrożenia mogą przebywać pracownicy przez czas ograniczony; dopuszczalny czas przebywania w tej strefie ulega skróceniu zależnie od natężenia pola, z zastosowaniem tzw. dozy i wskaźnika ekspozycji (doza definiowana jest jako iloczyn kwadratu natężenia pola lub indukcji magnetycznej i czasu ekspozycji),

- w strefie niebezpiecznej przebywanie pracowników jest zabronione.

Obszar występowania słabych pól elektromagnetycznych poza strefami ochronnymi określono jako strefę bezpieczną.

Ograniczenia ekspozycji zawodowej i ogółu ludności na pole magnetostatyczne określone są w przepisach krajowych [13], zaleceniach ICNIRP [4] oraz projekcie

normy europejskiej [2] (tabela 2 i 3).

Dla pól magnetostatycznych i pól magnetycznych niskich częstotliwości dopuszcza się możliwość zwiększonego narażenia lokalnego ograniczonego do kończyn.

W myśl postanowień przepisów krajowych kobiety w ciąży nie powinny być zatrudniane w polach elektromagnetycznych o natężeniach przekraczających wartości graniczne dla strefy bezpiecznej [11]. Zabroniona jest również ekspozycja pracowników młodocianych na pola magnetostatyczne powyżej 3,75 mT [12].

Warto podkreślić, że wg projektu nowelizacji krajowych przepisów dotyczących dopuszczalnej ekspozycji na pole elektromagnetyczne granica strefy pośredniej pola magnetostatycznego wynosi ok. 3,3 mT, czyli jest zbliżona do granicy pól, w których zachodzi zagrożenie „łatającymi obiektami” w otoczeniu źródła pola magnetostatycznego.

Ograniczenia podawane w przytoczonych przepisach dotyczą ekspozycji powtarzalnej, przez długi czas, np. przez cały okres aktywności zawodowej. Dlatego wartości dopuszczalne są znacznie mniejsze od największych wartości indukcji dopuszczalnych do wykorzystania w jednorazowych diagnostycznych badaniach lekarskich lub badaniach doświadczalnych prowadzonych dla uzyskania informacji o efektach działania pola na organizm ludzki.

W zaleceniach ICNIRP [4], podobnie jak w zaleceniach IEC i ACGIH [1, 3] objęto szczególną ochroną osoby z elektrostymulatorami serca i innymi podobnego typu elektronicznymi wszczepami. Zalecono, aby osoby te nie przebywały w polach o indukcji większej od 0,5 mT.

Zasada pomiaru pola magnetostatycznego

Istota pomiaru składowych pola elektromagnetycznego polega na przetwarzaniu energii pola na sygnał elektryczny. Sygnał z czujnika podawany jest do układu detekcyjnego, a następnie poddawany jest wzmocnieniu i przetwarzany z analogowego na cyfrowy.

Do pomiaru pól magnetycznych stałych w środowisku pracy stosuje się mierniki wyposażone w czujnik Halla (element półprzewodnikowy, tzw. hallotron). Zachodzi w nim galwanomagnetyczne zjawisko Halla, tzn. występuje różnica potencjałów na elektrodach wyjściowych elementu, na skutek działania pola magnetycznego na przepływ zewnętrznego prądu sterującego między elektrodami wejściowymi (rys. 1) [9].

Napięcie U_H powstające w czujniku wyrażone jest wzorem [9]:

$$U_H = \frac{I}{n \cdot e \cdot d} I_s \cdot B$$

gdzie:
 n – koncentracja nośników ładunku charakteryzująca materiał półprzewodnika, z którego wykonany jest hallotron,
 e_o – ładunek elektronu,
 r_0 wny $1,6 \times 10^{-19} C$,
 d – grubość hallotronu,
 I_s – natężenie prądu sterującego,
 B – indukcja magnetyczna pola działającego na hallotron.

Tabela 2

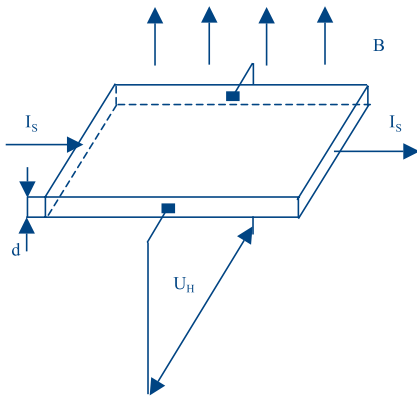
DOPUSZCZALNA EKSPOZYCJA NA POLA MAGNETOSTATYCZNE WG PRZEPISÓW KRAJOWYCH [8,13]

Rodzaj ekspozycji		Aktualne przepisy krajowe	Projekt nowelizacji przepisów krajowych
Zawodowa całego ciała	cały dzień pracy – jedynie ekspozycja zawodowa (granica strefy pośredniej)	---	powyżej 3,33 mT
	cały dzień pracy – ekspozycja ciągła (granica strefy zagrożenia)	10 mT	10 mT
	wartość maksymalna – ekspozycja chwilowa (granica strefy niebezpiecznej)	100 mT	100 mT
	doza dopuszczalna	800 mT ² h	800 mT ² h
Zawodowa kończyn	cały dzień pracy – ekspozycja ciągła (granica strefy zagrożenia)	50 mT	50 mT
	wartość maksymalna – ekspozycja chwilowa (granica strefy niebezpiecznej)	500 mT	500 mT
	doza dopuszczalna	20000 mT ² h	20000 mT ² h
Ogółu ludności	całe ciało – ekspozycja ciągła	10 mT	?

Tabela 3

DOPUSZCZALNA EKSPOZYCJA NA POLA MAGNETOSTATYCZNE WG ZALECEŃ MIĘDZYNARODOWYCH [2,4]

Rodzaj ekspozycji		Zalecenia ICNIRP	Projekt normy EN
Zawodowa całego ciała	cały dzień pracy – ekspozycja ciągła	200 mT	200 mT
	wartość maksymalna – ekspozycja chwilowa	2 T	2 T
Zawodowa kończyn	wartość maksymalna – ekspozycja chwilowa	5 T	5 T
Ogółu ludności	całe ciało – ekspozycja ciągła	40 mT	40 mT
	kończyny – ekspozycja ciągła	-	100 mT
	osoby z elektrostymulatorami serca	0,5 mT	-

Rys. 1. Zasada działania hallotronu [9]

Do przeskalowania miernika na jednostki natężenia pola stosuje się zależność:

$$B = \mu H$$

gdzie:

H – natężenie pola magnetycznego,

μ – przenikalność magnetyczna

ośrodka.

W powietrzu przyjmuje się, że $1 \text{ A/m} = 1,25 \mu\text{T}$ ($1,25 \times 10^{-6} \text{ T}$).

Utrzymując $I_s = \text{const.}$ uzyskuje się liniową zależność napięcia wyjściowego U_H od indukcji B .

Mierniki produkowane i używane w Polsce powinny spełniać wymagania odpowiednich polskich norm. Wymagania dotyczące aparatury do pomiaru pól magnetycznych i metodyki pomiarów podaje PN-89/T-06583 [10].

Zgodnie z projektem normy ISO/IEC FDIS 17025 [6] mierniki powinny podlegać okresowej kontroli metrologicznej. Jako źródło pola wzorcowego może być zastosowany układ cewek Helmholtz'a – powietrznych lub rdzeniowych, zasilanych prądem stałym (rys. 2). Wskazania kalibrowanego miernika można porównać ze wskazaniami miernika z czujnikiem wykorzystującym zjawisko NMR (Nuclear Magnetic Resonance). Miernik taki zapewnia pomiar pola magnetycznego o niejednorodności rzędu 0,005–0,15% z dokładnością na poziomie ppm, czyli tysięcznych części procenta. Dzięki temu mierniki hallotronowe można wzorcować w polu wyznaczonym z niepewnością nie przekraczającą 0,2%. Jednak-

że pomiary na stanowisku pracy wykonane sondą hallotronową izotropową obarczone są dużymi błędami z powodu charakterystyki kierunkowej hallotronu. Dlatego pożądane jest prowadzenie pomiarów sondą hallotronową bezkierunkową, tzn. z trzema ortogonalnymi czujnikami hallotronowymi.

Źródła pól magnetostacyjnych w środowisku pracy istotne z punktu widzenia bezpieczeństwa pracy

Diagnostyka medyczna – tomografia NMR

Wykorzystanie zjawiska jądrowego rezonansu magnetycznego, zachodzą-

a)

b)

Rys. 2. a) stanowisko wzorcowych pól magnetostacyjnych, stosowane w CIOP, do badania teslomierzy hallotronowych, b) teslomierz hallotronowy

cego w jednorodnym silnym polu magnetostacyjnym, umożliwiają uzyskanie obrazu tkanek pacjenta.

W typowych tomografach (rys. 3) źródłem jednorodnego pola magnetostacyjnego, w którym umieszczana jest badana część ciała pacjenta, jest elektromagnes nadprzewodzący lub otwarta nadprzewodząca cewka kołowa, wytwarzająca pole magnetostacyjne o indukcji rzędu 0,15–2,0 T (trwają prace nad wykorzystaniem pola o indukcji magnetycznej do 8 T). W starszych tomografach źródłem pola magnetycznego były magnesy trwałe. W obu przypadkach pole to występuje stale, nawet w czasie, gdy nie są prowadzone badania pacjentów.

Tomografy umieszczone są w kabinie ekranującej, aby wykluczać zakłócający wpływ zewnętrznych zmiennych pól elektromagnetycznych na wynik badania, nato-

miast ściany kabiny nie wpływają na rozkład pola magnetostycznego w otoczeniu tomografu.

Ekspozycja personelu obsługującego urządzenie występuje bezpośrednio przy elektromagnecie w czasie przygotowania pacjenta do badania oraz w czasie czynności nie związanych z diagnozowaniem, np. sprzątania, przeglądów i konserwacji tomografu. Czynności te wykonywane są w polach magnetostycznych o dużej niejednorodności w przestrzeni [7], o natężeniu zmieniającym się do ok. 100 razy na odcinku 1,5 m. W czasie wykonywania badania pracownicy najczęściej znajdują się poza kabiną elektromagnesu.

Na podstawie pomiarów wykonanych metodą wg PN-90/T-06583 [10] przy różnego typu tomografach (0,38; 0,5; 1,5

i 2,0 T) i dokonanej oceny wg kryteriów podanych w [13] stwierdzono, że w każdym przypadku wokół elektromagnesu występują strefy ochronne oraz obszar ograniczonego dostępu dla osób ze stymulatorami serca (tab. 4) [7].

Przy tomografach 1,5 i 2 T występuje możliwość ekspozycji niebezpiecznej, a przy wszystkich tomografach ekspozycji nadmiernej w przypadku nieprawidłowej organizacji pracy (tzn. jeżeli pracownik nie zachowuje dostatecznej odległości od źródła pola) lub jeżeli wyposażenie techniczne nie pozwala na sprawne wykonywanie czynności i nadmiernie przedłuża się niezbędny czas ekspozycji przy przygotowywaniu pacjenta). W czasie obsługi tomografów i przygotowywania pacjenta do badań ręce pracowników podlegają ekspozycji na pola o indukcji dochodzącej do 350 mT [7].

Rys. 3. Tomograf NMR

Badania materiałowe – spektrometry NMR

Spektrometry przeznaczone są do badania składu chemicznego substancji. Jedną z metod spektrometrycznych jest wykorzystanie zjawiska jądrowego rezonansu magnetycznego (NMR), zachodzącego w silnym jednorodnym polu magnetostaticznym. Izotopami pierwiastków posiadającymi niezerowy spin wypadkowy, tzn. podlegającymi zjawisku NMR są: H-1, C-13, O-17, F-19, Na-23, P-31. Każdy z nich charakteryzowany jest tzw. stałą żyromagnetyczną γ , wiążącą indukcję magnetyczną zewnętrznego pola stałego z częstotliwością pobudzającego pola zmiennego wielkiej częstotliwości (promieniowania), które jest pochłaniane rezonansowo i wypromieniowywane.

W spektrometrach stosuje się pole magnetostaticzne o indukcji do ok. 12 T, wytwarzane przez elektromagnes nadprzewodzący (rys. 4). Mimo że stosowane są pola znacznie silniejsze niż w tomografach medycznych, ekspozycja pracowników jest znacznie mniejsza, ponieważ obszar wytwarzanego silnego jednorodnego pola magnetostaticznego jest w porównaniu z tomografami niewielki (rzędu 1 do kilku cm^3).

Pracownicy obsługujący spektrometry narażają się na silne pole magnetostaticzne w czasie umieszczania próbki z badaną substancją oraz w czasie wykonywania regulacji, kiedy przebywają w bezpośredniej bliskości elektromagnesu. Ekspozycja dotyczy głównie dłoni.

Pola magnetostaticzne o indukcjach większych od 10 mT (strefy zagrożenia

Rys. 4. Spektrometr NMR

dla ekspozycji całego ciała) występują w odległości do 65 cm od obudowy (w zależności od typu spektrometru) [7]. Obszar pola o indukcji większej od 0,5 mT, tzn. obszar ograniczonego dostępu dla osób z rozrusznikami serca może występować do ok. 2 m. Przy wkładaniu próbek do wnętrza elektromagnesu ręce pracowników mogą być narażone na pola magnetostaticzne o indukcji do 120 mT [7]. Podczas badań nie stwierdzono ekspozycji niebezpiecznej ani nadmiernej zarówno całego ciała, jak i kończyn.

Transport – zespoły napędowe i zasilające

Pociągi, metro oraz tramwaje zasilane są z sieci prądu stałego. Źródłami pola magnetostaticznego są w nich instalacja zasilająca, układy napędowe i urządzenia sterujące pracą silników. W pojazdach tych występuje ekspozycja zawodowa pracowników (motorniczych) oraz ogółu ludności (pasażerów). Pole w pojazdach jak i w podstacjach trakcyjnych zmienia się w czasie jako funkcja trybu pracy silników napędowych i pobieranego przez nie prądu z sieci zasilającej. Największy pobór prądu i największe wartości indukcji magnetycznej pola występują podczas ruszania i przyspieszania.

Wartości indukcji magnetycznej w wagonie tramwajowym i w wagonie metra w przedziale pasażerskim i w kabinie motorniczego mogą dochodzić do 0,2-0,3 mT [7]. W odległości 15 cm od szyn prądowych w szafach zestawów prostownikowych w typowych warunkach eksploatacji podstacji (maksymalne prądy rzędu 1 kA) indukcja magnetyczna może dochodzić do 1-2 mT. Pola te są zdecydowanie mniejsze od dopuszczalnych dla ekspozycji zawodowej [13], jak i ogółu ludności [14].

Przemysł – instalacje stałoprądowe

Źródłem pola magnetostaticznego w przemyśle są głównie urządzenia elektrochemiczne wykorzystywane w procesach elektrolitycznych, np. w hutnictwie aluminium. W zależności od obciążenia, dochodzącego do kilkudziesięciu kA i sposobu prowadzenia torów prądowych tych urządzeń indukcja magnetyczna w bezpośredniej bliskości wokół nich może wynosić od kilku mT do kilkuset mT [7]. Są to więc potencjalne źródła pól magnetostaticznych stref ochronnych. Pracownicy przebywają jednak w większych odległościach od źródeł i są ekspozycjami na pola mniejsze, maksymalnie rzędu kilkudziesięciu mT.

Źródłem silnego pola magnetostaticznego, występującego w otoczeniu elektromagnesu, o indukcji do kilkuset mT, są również chwytaki magnetyczne. W otoczeniu silników prądu stałego o mocach do 320 kW indukcja magnetyczna nie przekracza natomiast 2 mT.

TYPOWE ZASIĘGI STREF OCHRONNYCH POLA MAGNETOSTATICZNEGO W OTCZENIU MEDYCZNYCH TOMOGRAFÓW NMR

Tabela 4

Rodzaj tomografu	B > 100 mT (pola strefy niebezpiecznej)	B > 10 mT (pola strefy zagrożenia)	B > 0,5 mT (ograniczony dostęp osób z elektrostymulatorami serca)
0,38 T	-	0,3 m	1 m
0,5 T	-	0,5 m	2 m
1,5 T	0, 3 m	1,2 m	4 m
2,0 T	0, 4 m	1,5 m	5 m

* * *

Wokół wielu źródeł pól magnetostacyjnych występujących w środowisku pracy największe narażenie pracowników występuje przy tomografach NMR. Przy ich obsłudze mogą wystąpić przypadki ekspozycji nadmiernej (o zbyt długim czasie przebywania w strefie zagrożenia), a nawet niebezpiecznej.

Elektromagnesy nadprzewodzące zakończone są na stałe, dlatego na silne pola magnetostatyczne ekspozycyjni mogą być nie tylko pracownicy obsługujący urządzenie, ale także pracownicy dokonujący konserwacji urządzenia czy sprzątający pomieszczenie, w którym znajduje się urządzenie. Nie należy wykluczyć także przypadkowej ekspozycji innych osób. Dlatego należy informować o występowaniu silnych pól magnetostatycznych i możliwości narażenia na nie, np. stosując tablice ostrzegawcze na drzwiach wejściowych do pomieszczeń z silnym elektromagnesem, w otoczeniu którego $B > 0,5 \text{ mT}$ (rys. 5).

Aby oszacować, czy przy danym urządzeniu może wystąpić pole magnetostatyczne o istotnej ekspozycji, można przeprowadzić proste obliczenia wykorzystując dane techniczne urządzenia. Na przykład indukcja magnetyczna wokół pojedynczego przewodu z prądem może być wyznaczana ze wzoru:

$$B = \mu_o \cdot \mu_r \cdot I / 2\pi \cdot r$$

gdzie:

μ_o – przenikalność magnetyczna próżni równa $4\pi \cdot 10^{-7} \text{ H/m}$,

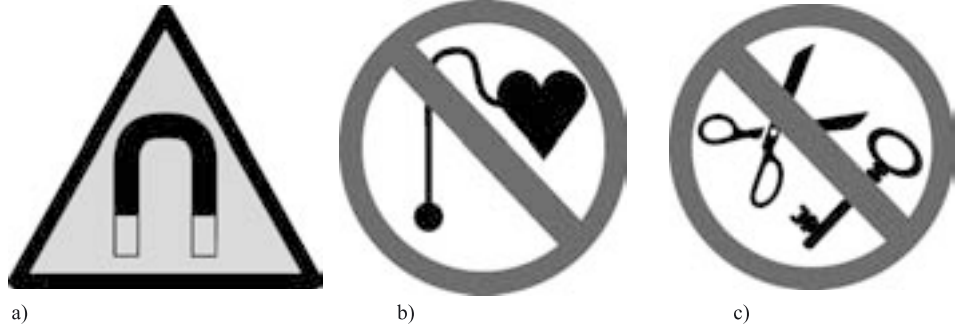
μ_r – względna przenikalność magnetyczna ośrodka (dla powietrza równa 1),

I – natężenie prądu w przewodzie, np. przewodach zasilających wannę elektrolityczną,

r – odległość od przewodu.

Na podstawie wzoru można stwierdzić, że w odległości 15 cm od przewodu z prądem o natężeniu ok. 7,5 kA, wystąpi indukcja magnetyczna o wartości 10 mT (dopuszczalnej wg przepisów krajowych). Wynika z tego, że źródłami pól magnetostatycznych, które powinny być objęte nadzorem są instalacje silnoprądowe, głównie urządzenia wykorzystujące nadprzewodnictwo.

Silne pola magnetyczne stałe wytwarzane są w przemyśle przez urządzenia

Rys. 5. Znaki ostrzegawcze: a) informujący o silnych polach magnetostatycznych [PN-93/N-01256/03], b) zakaz wstępu dla osób z elektrostymulatorami serca, c) zakaz wnoszenia przedmiotów z metali magnetycznych. Kolorystyka: a) – tło żółte, linie i symbol czarne, b) i c) – tło białe lub żółte, linie czerwone, symbole czarne

elektrochemiczne, ale ich obsługa nie wymaga konieczności ekspozycji pracowników na działanie pól o indukcji przekraczającej wartości dopuszczalne. Przy innych źródłach pola magnetostatycznego ekspozycja jest zwykle pomijalna.

W swoim życiu codziennym również możemy być narażeni na oddziaływanie pola magnetostatycznego, pochodzącego od magnesów stałych, używanych w różnego rodzaju urządzeniach, np. słuchawkach, głośnikach, zamkach, zatraskach itp. Indukcja magnetyczna pola stałego w odległościach 1–2 cm od słuchawek nie przekracza jednak 1 mT, a przy najsilniejszych magnesach stosowanych w urządzeniach powszechnego użytku może dochodzić do kilkudziesięciu mT, w odległości 1 cm od magnesu i bardzo szybko maleje wraz ze wzrostem odległości.

PIŚMIENNICTWO

[1] American Conference of Governmental Industrial Hygienists (ACGIH); *TLVs and BEIs Threshold Limit Values for Chemical Substances and Physical Agents and Biological Exposure Indices*. 2000

[2] ENV 50166-1. *Human exposure to electromagnetic fields low-frequency (0 Hz to 10 kHz)*. January 1995

[3] IEC 601-2-33 *Medical electrical equipment. Part 2: Particular requirements for the safety of magnetic resonance equipment for medical diagnosis*. 1995

[4] International Commission on Non-Ionizing Radiation Protection (ICNIRP); *Guidelines on Limits of Exposure to Static Magnetic Fields*, *Health Physics*, vol. 66, No. 1, 1994, pp. 100-106

[5] International Radiation Protection Association, International Non-Ionizing Radiation

Committee (IRPA/INIRC); *Protection of the Patient Undergoing a Magnetic Resonance Examination*, *Health Physics*, vol. 61, No. 16, 1991, pp. 923-928

[6] ISO/IEC FDIS 17025. *Ogólne wymagania dotyczące kompetencji laboratoriów badawczych i wzorcujących*

[7] Korniewicz H., Gryz K., Karpowicz J.: *Wyniki badań ekspozycji pracowników na działanie pola elektromagnetycznego*, niepublikowane opracowanie, Centralny Instytut Ochrony Pracy, Warszawa, 1990-2000

[8] Korniewicz H., Karpowicz J., Gryz K., Aniołczyk H., Zmysłony M., Kubacki R., Ciolek Z.: *Dokumentacja nowelizacji NDN*, 1999, CIOP, Warszawa

[9] Kwiatkowski W.: *Miernictwo elektryczne. Analogowa technika pomiarowa*. Oficyna Wydawnicza Politechniki Warszawskiej, 1994

[10] PN-90/T-06583. *Ochrona pracy w polach magnetostatycznych. Mierniki i metody pomiaru natężenia pola magnetostatycznego*

[11] Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 10 września 1996 r. w sprawie wykazu prac wzbronionych kobietom, Dz.U. nr 114, poz. 545, 1996

[12] Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 10 września 1996 r. w sprawie wykazu prac wzbronionych młodocianym, Dz.U. nr 114, poz. 500, 1990

[13] Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Socjalnej z dnia 17 czerwca 1998 r. w sprawie najwyższych dopuszczalnych stężeń i natężeń czynników szkodliwych dla zdrowia w środowisku pracy. Dz.U. nr 79, poz. 513, 1998

[14] Rozporządzenie Ministra Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa z dnia 11 sierpnia 1998 r. w sprawie szczegółowych zasad ochrony przed promieniowaniem szkodliwym dla ludzi i środowiska, dopuszczalnych poziomów promieniowania, jakie mogą występować w środowisku, oraz wymagań obowiązujących przy wykonywaniu pomiarów kontrolnych promieniowania. Dz.U. nr 107, poz. 676, 1998